

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ АВАРІЇ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АЕС ТА ЇХ ПОДОЛАННЯ У РЕСПУБЛІЦІ БІЛОРУСЬ

У статті проаналізовано білоруський досвід подолання наслідків чорнобильської катастрофи. Особливу увагу звернуто на соціальні та економічні збитки від аварії на ЧАЕС та заходи, спрямовані на реабілітацію й відродження забруднених територій.

Ключові слова: Республіка Білорусь, чорнобильська катастрофа, соціально-економічні наслідки аварії, державні програми, захисні заходи.

30 років минуло від однієї з наймасштабніших техногенних катастроф у світі – аварії на Чорнобильській АЕС. Проте її наслідки і до нині відчувають жителі України, Білорусі та Росії, адже саме ці держави найбільше постраждали від потужного екологічного лиха. Покинуті оселі, зруйновані землі, тисячі загиблих, мільйони постраждалих – ці події ще необхідно глибше усвідомити й переосмислити. За час, що відділяє нас від цієї трагедії, накопичено значний досвід щодо відродження забруднених регіонів, оздоровлення населення, відбувається здійснення природоохоронних заходів тощо. Але, на жаль, наслідки аварії не зменшуються, тому забути про найбільшу радіаційну катастрофу ХХ ст. неможливо.

Глобальний характер чорнобильської трагедії демонструє, з одного боку, як проблеми регіонів набувають ключового значення в загальносвітовому вимірі, торкнувшись у тій чи іншій мірі чимало країн європейського континенту, з іншого – мобілізує міжнародну спільноту до розв’язання екологічних питань, щоб унеможливити повторення схожих катастроф. З огляду на це, важливо проаналізувати соціально-економічні наслідки аварії на ЧАЕС для держави, котра найбільше постраждала, – Республіки Білорусь, щоб зрозуміти масштаби й особливості чорнобильської трагедії, та з’ясувати заходи, які проводяться з метою ліквідації і мінімізації впливу катастрофи для її території і населення. Відтак, у Білорусі накопичено унікальний досвід із реабілітації забруднених регіонів, повернення їх до нормального життя. Цей гіркий досвід допоможе іншим державам долати аналогічні проблеми.

Історіографічною базою досліджуваної проблеми стали праці переважно білоруських і російських дослідників, меншою мірою – українських. Зокрема, медичні й біологічні наслідки чорнобильської катастрофи ґрунтовно розкрито в колективній монографії А. Яблокова, В. Нестеренко, А. Нестеренко “Чернобыль: последствия катастрофы для человека и природы” [1]. Чималу увагу чорнобильській проблемі приділив відомий білоруський політолог Ю. Шевцов, який вважає, що вона вимагає глобальної активності, а це, в свою чергу, породжує необхідність для білорусів пошуку ефективного діалогу з іншими культурами [2]. Соціальні аспекти впливу аварії на ЧАЕС висвітлено у книзі “Беларусь: Народ. Государство. Время” [3], що видана спеціалістами Національної академії наук Білорусі та Інституту історії, за редакцією О. Ковалені у 2009 р. У теоретичному та практичному осмисленні проблеми прислужилися також дослідження Д. Демичева [4], О. Гончарова [5], Л. Беляєва [6], Є. Євсєєва [7], А. Зуєвої [8], І. Семенені [9], Н. Солошенко [10] та ін. Цінними стали збірники, присвячені вшануванню річниць чорнобильської катастрофи [11; 12; 13; 14]. Джерельною основою роботи слугували переважно державні

нормативно-правові акти з подолання наслідків аварії на ЧАЕС та документи Національного архіву Республіки Білорусь.

Аварія 26 квітня 1986 р. на четвертому енергоблоці Чорнобильської атомної електростанції стала найбільшим радіаційним ударом в історії людства. Радіоактивні викиди після катастрофи досягли багатьох держав. Найбільшого забруднення зазнали території України, Білорусі й Росії, у меншій мірі – інших європейських країн – Австрії, Болгарії, Угорщини, Італії, Норвегії, Польщі, Румунії, Англії, Греції, Німеччини, Фінляндії, Швеції та Югославії [6]. Близько 70 % радіоактивних речовин випало на Республіку Білорусь, від прикордонних територій якої до джерела вибуху всього лише 16 км. Радіоактивному забрудненню було піддано 23,3 % земель Білорусі, у той час, як в Україні – 6,9 %, у Росії – 1,46 % [15; 16, арк. 13]. Замовчування і применшення розмірів трагедії заважало прийняттю швидких і ефективних заходів уже в перші дні для того, щоб зменшити збитки від аварії [8].

Верховна Рада Білорусі визнала всю територію зоною екологічної біди. Найбільше у результаті аварії постраждали 3 області – Гомельська, Могильовська та Брестська, а також 59 районів республіки і 3600 населених пунктів, де проживало 2,2 млн осіб (близько однієї п'ятої частини всього населення Республіки Білорусь) [17]. На першому етапі після аварії було евакуйовано 24,7 тис. осіб. На 1996 р. із забруднених територій переселено 131,2 тис. жителів [18, арк. 3].

Як зазначає білоруський науковець Ю. Шевцов, для республіки чорнобильська катастрофа стала зовнішнім викликом, вона об'єднала людей, ставши для них джерелом однотипних проблем: нестача чистих продуктів, турбота про медикаменти й оздоровлення, хвороби, тривога за майбутнє дітей, для багатьох – болісна розлука з родиною і переїзд на нове місце проживання [2]. Аварія на ЧАЕС кардинально змінила звичний уклад життя білорусів, неоднозначно вплинула на їх ставлення до оточуючої дійсності.

Трагедія в Чорнобилі призвела до серйозних довготривалих радіоекологічних, медичних, демографічних і соціально-психологічних наслідків, здійснила негативний вплив на соціально-економічний розвиток територій [6]. Характер і розмір збитків, завданих аварією, стали потужними дестабілізуючими факторами соціально-економічного розвитку республіки. В результаті всі основні галузі народного господарства в зонах радіоактивного забруднення потрапили у винятково тяжке економічне становище [18, арк. 15].

На радіаційній території опинилося 340 промислових підприємств, умови функціонування яких суттєво змінилися. Діяльність низки була припинена в зв'язку із відселенням населення. Інші зазнавали значних збитків від зниження обсягів виробництва, неповної окупності коштів, укладених у будівлі, споруди, устаткування, меліоративні системи. Суттєвими стали втрати палива, сировини і матеріалів [18, арк. 13 зв.].

Із сільськогосподарського вжитку було виведено 2,64 тис. кв. км сільськогосподарських угідь, ліквідовано 54 колгоспи і радгоспи. Різко скоротилися посівні площі й валовий збір сільськогосподарських культур, суттєво зменшилося поголів'я худоби. В зоні забруднення опинилися 132 родовища мінерально-сировинних ресурсів [18, арк. 13 зв.].

Значної шкоди завдано лісовому господарству Білорусі. Близько чверті лісового фонду – 17,3 тис. кв. км лісу – зазнали радіоактивного забруднення. Щорічні втрати деревних ресурсів перевищують 2 млн куб. м. У Гомельській і Могильовській областях, де забруднено радіонуклідами відповідно 51,6 і 36,4% загальної площі лісових масивів, заготівля деревини на території зі щільністю забруднення по цезію-137 555 Бк / м² і вище повністю припинена [19].

На думку фахівців, економічні збитки, завдані Білорусі у зв'язку з аварією на ЧАЕС у розрахунок на 30-річний період її подолання, оцінюються у 235 млрд доларів США, що еквівалентно 30 бюджетам республіки в обсязі 1985 року [20;18, арк. 13 зв.].

Як зазначив перший заступник голови президії НАН Білорусі, подолання наслідків чорнобильської катастрофи стало для республіки однією із витратних справ у її історії, куди спрямовується за неофіційними оцінками, щорічно до 10 відсотків ВВП. А всього з 1990 року Республіка Білорусь, за її внутрішніми підрахунками, витратила на допомогу постраждалим і реабілітацію територій 22 мільярди доларів США – понад два мільйони в день [20;21].

Подолання наслідків радіаційної аварії в Чорнобилі є пріоритетним завданням державної політики Республіки Білорусь. У 1990–1991 рр. був створений Комітет із проблем наслідків аварії на Чорнобильській АЕС при Раді Міністрів Республіки Білорусь, який у 2006 р. реорганізували у Департамент із ліквідації наслідків на Чорнобильській АЕС Міністерстванадзвичайних ситуацій Республіки Білорусь [22]. Відтак, відбувається систематичний контроль за територіями, що були піддані радіаційному забрудненню, а також здійснюється розробка довготривалих захисних заходів.

До нині в Білорусі розроблено і реалізується низка нормативно-правових актів щодо ліквідації і мінімізації наслідків катастрофи на ЧАЕС. Серед них виділимо: “Про соціальний захист громадян, які постраждали від катастрофи на Чорнобильській АЕС” (22 лютого 1991 р.) [23]; “Про правовий режим територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок катастрофи на Чорнобильській АЕС” (12 листопада 1991 р.) [24].

Зміни й доповнення до вказаних законів сприяли появі наступних законодавчих актів: “Про соціальний захист громадян, які постраждали від катастрофи на Чорнобильській АЕС, інших радіаційних аварій” (6 січня 2009 р.) [25] та “Про правовий режим територій, що зазнали радіоактивного забруднення в результаті катастрофи на Чорнобильській АЕС” (26 травня 2012 р.) [26]. Перший закон “... спрямований на захист прав та інтересів громадян, які брали участь у ліквідації наслідків катастрофи на Чорнобильській АЕС, інших радіаційних аварій, евакуйованих, відселених, тих, які самостійно виїхали на нове місце проживання з територій, що зазнали радіоактивного забруднення в результаті катастрофи на Чорнобильській АЕС” [25]. Другий – “... встановлює правовий режим територій, що зазнали радіоактивного забруднення в результаті катастрофи на Чорнобильській АЕС, регулює питання віднесення частини території Республіки Білорусь до території радіоактивного забруднення та зон радіоактивного забруднення, виконання заходів із подолання наслідків катастрофи на Чорнобильській АЕС з метою зниження радіаційного впливу на населення та навколишнє середовище” [26]. Отже, вказані документи регулюють правові питання, пов'язані із аварією на ЧАЕС.

Зауважимо, що з 1993 року діє система обліку громадян, які зазнали радіаційного впливу внаслідок катастрофи на Чорнобильській АЕС, – Державний реєстр. До нього внесені відомості про понад 826 тис. громадян, які постраждали від катастрофи на ЧАЕС та інших радіаційних аварій [27].

Із 1990 р. у Білорусі реалізуються державні програми щодо вжиття заходів із ліквідації і мінімізації впливу чорнобильської катастрофи, які, переважно, розраховані на п'ятирічний період, зокрема, Державна програма із ліквідації в Білоруській РСР наслідків аварії на Чорнобильській АЕС на 1990–1995 роки; Державна програма із мінімізації та подолання наслідків катастрофи на Чорнобильській АЕС на 1996–2000 роки; Державна програма Республіки Білорусь з подолання наслідків катастрофи на Чорнобильській АЕС на 2001–2005 роки та на період до 2010 року; Державна програма з подолання наслідків

катастрофи на Чорнобильській АЕС на 2006–2010 роки; Державна програма з подолання наслідків катастрофи на Чорнобильській АЕС на 2011–2015 роки та на період до 2020 року [28].

Головною організацією-виконавцем Державної програми Республіки Білорусь щодо подолання наслідків катастрофи на Чорнобильській АЕС, є республіканське науково-дослідницьке підприємство Інститут радіології, створене на базі Білоруської філії Всесоюзного науково-дослідницького інституту сільськогосподарської радіології, що функціонував з 1986 р. у Гомелі. Основними завданнями установи є: розробка наукових проблем реабілітації забруднених радіонуклідами територій; проведення досліджень у галузі сільськогосподарської радіології; розробка практичних рекомендацій щодо ведення сільського господарства на забруднених територіях [29; 30].

Зауважимо, що основними пріоритетами вказаних чотирьох програм до 2010 р., було здійснення захисних заходів, тоді як Державна програма з подолання наслідків катастрофи на Чорнобильській АЕС на 2011–2015 роки та на період до 2020 року передбачала перехід від реабілітації територій, які постраждали від аварії, до їх стійкого соціально-економічного розвитку. Обсяг фінансування програм складав 21,7 млрд доларів США.

Упродовж 1998–2010 рр. були завершені три програми спільної діяльності Білорусі й Росії в рамках Союзної держави з подолання наслідків чорнобильської катастрофи. Цього року закінчується реалізація четвертої програми, основними завданнями якої стали: забезпечення розвитку й ефективного застосування новітніх технологій медичної допомоги і реабілітації громадян Білорусі та Росії, які були піддані радіаційному впливу внаслідок чорнобильської катастрофи; вдосконалення єдиної системи радіаційного захисту на територіях радіоактивного забруднення; розробка і реалізація стратегії управління територіями з високими рівнями забруднення й тими, що були виведені із господарського вжитку через радіаційний фактор; реалізація спільної інформаційної, просвітницької і соціально-реабілітаційної політики із проблем радіаційної безпеки та стійкого розвитку територій [28].

Програми доповнюють і вдосконалюють одна одну, виділяють актуальні напрямки діяльності щодо подолання наслідків чорнобильської катастрофи, при цьому також виокремлюють принципово нові заходи [9].

Ці та інші документи регулюють соціально-економічний сегмент ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. У контексті їх реалізації Білорусь докладає чималих зусиль щодо вирішення питань, пов'язаних з реабілітацією забруднених територій, оздоровленням населення. Заходи, проведені з часу аварії до нині, мають свої пріоритети. Так, зокрема, у 1986–1991 рр. здійснювалися надзвичайні дії – евакуація та відселення населення, масова дезактивація, у 1992–2000 рр. проводилися захисні роботи – формувалося чорнобильське законодавство, відбувалося масове переселення людей, надавалася медична і соціальна допомога, із 2001 р. – до нині на порядку денному – довгострокова реабілітація та відродження забруднених районів [31]. Як слушно зауважив заступник Міністра із надзвичайних ситуацій Республіки Білорусь Олександр Гончаров, за 30 років на територіях, які постраждали від Чорнобиля, – було пройдено шлях від масового переселення людей із найнебезпечніших місць і здійснення захисних заходів до соціально-економічної реабілітації забруднених територій, придатних для життя з радіологічної точки зору [5]. Президент Олександр Лукашенко у 2009 р. під час відвідування “чорнобильських” територій вказав на необхідність переходу до відродження і динамічного розвитку районів, що постраждали від чорнобильської катастрофи [32].

Акцент на державні програми із подолання наслідків аварії на ЧАЕС і соціально-економічний розвиток регіонів, що постраждали, був цілком

правильним. Адже поетапно і скрупульозно проведені заходи із ліквідації й мінімізації небезпечного впливу чорнобильської катастрофи дозволили створити безпечні умови для проживання населення, налагодити надання медичної і соціальної допомоги тим, хто її потребував, дати кожному постраждалому віру і надію у завтрашній день.

Серед результатів, яких вдалося домогтися за 30-річний період подолання наслідків аварії, вкажемо на те, що нині під спеціальним медичним наглядом у республіці знаходяться понад 1,5 млн осіб, які постраждали від катастрофи на Чорнобильській АЕС, у тому числі 262 тис. дітей і підлітків. Усі ці громадяни щорічно проходять медичний огляд. Витрати на проведення диспансеризації населення склали 5 млрд рублів. Упродовж 2011–2015 рр. за рахунок коштів республіканського бюджету пройшли оздоровлення та санаторно-курортне лікування 495 тис. осіб, у тому числі 452 тис. дітей. На оздоровлення постраждалого населення за п'ятирічку направлено 1 444 млрд рублів (2015р. – 423 млрд рублів). Понад 1,4 трлн рублів щорічно виділяються на безкоштовне харчування 119 тис. учнів, які здобували загальну базу та середню освіту в установах освіти, розташованих на території радіоактивного забруднення [32]. Заходи із проведення диспансеризації та медичного обліку громадян Білорусі, які постраждали внаслідок чорнобильської аварії, дають підстави стверджувати про створення системи державного контролю за здоров'ям громадян, надання їм вчасної фахової допомоги.

На територіях, які постраждали від катастрофи на ЧАЕС, у 1990–2015 роках прокладено 3,3 тис. км газопроводів, введено експлуатацію 2,7 тис. км мереж водопроводу та каналізації, газифіковано 22 тис. житлових будинків, побудовано 157 загальноосвітніх шкіл, 116 дитячих садків, 43 лікарні, 148 амбулаторно-поліклінічних установ, 68 тис. квартир. Лише за останню п'ятирічку здано в експлуатацію 517 квартир загальною площею 28 тис.м, газифіковано 9,5 тис. Житлових будинків (квартир), прокладено 0,8 тис. км газопровідних мереж, забезпечено водопостачання та проведено реконструкцію водопровідних мереж протяжністю 149 км, прокладено 101 км дорожнього полотна [32]. Отже, регламентація виробничої діяльності та забезпечення радіаційнобезпечних умов праці й життя є необхідними заходами, спрямованими на ліквідацію наслідків аварії.

Важливим аспектом відродження територій, які постраждали від аварії на ЧАЕС, їх соціально-економічного розвитку є реалізація спеціальних інноваційних проектів. Адже нині недостатньо лише отримувати чисту продукцію, а й необхідно підвищити рентабельність виробництва. Тому впровадження сучасних технологій виробництва та переробки продукції, виробленої на території радіоактивного забруднення, модернізація і технічне переоснащення виробництв районів, що постраждали від аварії, створення нових виробництв для переробки природних сировинних ресурсів у цих регіонах є ключовими заходами Державної програми з подолання наслідків катастрофи на Чорнобильській АЕС на 2011–2015 роки та на період до 2020 року [7]. Зазначимо, що на реалізацію спеціальних інноваційних проектів, спрямованих на соціально-економічний розвиток постраждалих регіонів, у 2011–2015 рр. витрачено 931,4 млрд рублів. Усього реалізовано 25 проектів [32].

У результаті природного розпаду радіонуклідів поступовознижується щільність забруднення постраждалих територій. Упродовж 1986–2015 рр. у зв'язку з природним розпадом цезію-137 площа забрудненої цим радіонуклідом території зменшилася в 1,7 рази і станом на 1 січня 2016 р. склала 13,6%. З 1992 до 2016 рр. (включно) кількість забруднених радіонуклідами населених пунктів зменшилась на 1058 (з 3251 до 2193). У республіці було виведено з сільськогосподарського вжитку 247,3 тис. га радіаційно небезпечних земель.

Нині внаслідок зниження щільності радіоактивного забруднення повернуто в користування 17,5 тис. га або 11 % земель, які можуть бути використані в сільськогосподарському виробництві [33]. На цих землях білоруські вчені навчилися вирощувати “чистий” урожай. Зокрема, були розроблені добрива – сорбенти – спеціальні корми для очищення продуктів від радіонуклідів, а також здійснено перехідна виробництво комбікормів із ферроценом [34]. Серед інших спеціальних заходів, які сприяють отриманню сільськогосподарської продукції із низьким вмістом або відсутністю радіонуклідів, назвемо – вапнування кислих ґрунтів, створення кормових угідь для худоби та ін. За минуле п’ятиріччя на проведення захисних заходів у сільськогосподарському виробництві спрямовано 2 253 млрд рублів.

Зауважимо, що в Білорусі здійснюється комплекс робіт у зонах відчуження та відселення. Ще у 1988 р. на прилеглій до Чорнобильської АЕС найбільш забрудненої території трьох районів – Брагінського, Наровлянського і Хойніцького (Гомельської області) – з метою здійснення радіобіологічних та екологічних досліджень був створений Поліський державний радіаційно-екологічний заповідник [35]. Характерними особливостями заповідника є наявність високих рівнів забруднення природного середовища в результаті катастрофи на Чорнобильській АЕС радіонуклідами, в тому числі трансурановими ізотопами. Із 432 тис. га земель області, що були віднесені до радіаційнонебезпечних, 216 тис. га передані Поліському державному радіаційно-екологічному заповіднику. Увага до заповідника від державних органів, як і загалом до чорнобильської проблеми, перебуває в числі пріоритетних. Свідченням цьому є Указ Президента РБ від 21 січня 2013 р. “Про Поліський державний радіаційно-екологічний заповідник”, у якому з метою забезпечення радіаційного захисту населення, запобігання поширенню радіонуклідів, пом’якшення шкідливих впливів на природні комплекси і об’єкти, розташовані в межах Поліського державного радіаційно-екологічного заповідника, постановлено: “Трансформувати Поліський державний радіаційно-екологічний заповідник, змінивши кордони, зони, режим охорони і використання його територій” [36]. Безумовно, такі кроки сприятимуть забезпеченню радіаційного захисту населення, запобіганню поширенню радіонуклідів, пом’якшенню шкідливих впливів на території, розташованій у межах Поліського державного радіаційно-екологічного заповідника.

Глобальний масштаб чорнобильської трагедії не зважає на такі перепони, як національний кордон, підноситься над політичною кон’юнктурою, переконує в потребі використовувати всі можливості міжнародного співробітництва для розв’язання вказаних проблем [10]. Проекти соціально-економічного розвитку територій, що постраждали від ЧАЕС, сприяння розвитку сільського підприємництва та малого підприємництва всільських районах, регіонального і місцевого розвитку, є пріоритетними в рамках міжнародної співпраці щодо чорнобильського питання, де на сьогодні реалізовано чимало успішних проєктів [32].

Разом з тим, проблеми на територіях, підданих радіоактивному забрудненню, сьогодні все ще залишаються, тому, необхідно постійно дбати про належний контроль за реалізацією заходів з подолання наслідків катастрофи, як з боку держави, так і – громадськості, не допустити згорання і зменшення фінансування наукових досліджень для науково обґрунтованого вирішення чорнобильської проблеми на перспективу, збільшити радіаційний контроль за продуктами харчування, забезпечити створення ефективної незалежної недержавної системи інформування і контролю щодо розширення господарської діяльності на забрудненій території та можливості повернення туди людей [37; 8]. Справді, хоча за 30 років ситуація кардинально змінилася на територіях, що

постраждали від аварії, але, на жаль, повністю ліквідувати негативні наслідки чорнобильської катастрофи не вдалося.

Таким чином, підсумовуючи, зазначимо, Республіка Білорусь зазнала значних соціально-економічних збитків від аварії на Чорнобильській АЕС: забруднення радіонуклідними речовинами близько 70 % території, виведення із сільськогосподарського вжитку 247,3 тис. га радіаційно небезпечних земель, припинення діяльності низки промислових підприємств, здоров'я багатьох людей тощо. Опинившись перед проблемою подолання наслідків чорнобильської катастрофи, держава зуміла виробити й реалізувати систему заходів із соціального та економічного захисту, що включають надання медичної і соціальної допомоги, створення безпечних умов для проживання громадян, здійснення соціально-економічної і радіаційно-екологічної реабілітації забруднених радіацією територій, їх відродження та динамічний розвиток. Досвід управління постчорнобильською ситуацією засвідчує вагому роботу з подолання наслідків аварії та переходу до нормальних умов життєдіяльності на територіях радіоактивного забруднення.

Список використаних джерел

1. Яблоков А. Чернобыль: последствия катастрофы для человека и природы / А. Яблоков, В. Нестеренко, А. Нестеренко. – СПб., 2007. – 376 с. 2 Шевцов Ю. Объединенная нация. Феномен Беларуси. – М.: “Европа”, 2005 / Ю. Шевцов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.e-reading.org.ua/.../Shevcov_-_Obedinennaya_naciya_Fenomen_Belorusii.html. 3. Беларусь: Народ. Государство. Время / Нац. акад. наук Беларуси, Ин-т истории; редкол.: А. А. Коваленя и др. – Минск: Беларус. наука, 2009. – 879 с. 4. Демичев Д. Некоторые социально-экономические аспекты минимизации последствий катастрофы на Чернобыльской АЭС / Д. Демичев [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-sotsialno-ekologicheskie-aspekty-minimizatsii-posledstviy-katastrofy-na-chernobylskoj-oes>. 5. Гончаров А. Приветственное слово / А. Гончаров // 30 лет после чернобыльской катастрофы. Роль Союзного государства в преодолении ее последствий: материалы научно-практической конференции / Белорусская государственная сельскохозяйственная академия; редкол.: П. А. Саскевич (гл. ред.) [и др.]. – Горки, 2015. – С. 9–10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chernobyl.gov.by/>. 6. Беляев Л. 30 лет после чернобыльской катастрофы: итоги и перспективы преодоления / Л. Беляев // 30 лет после чернобыльской катастрофы. Роль Союзного государства в преодолении ее последствий: материалы научно-практической конференции / Белорусская государственная сельскохозяйственная академия; редкол.: П. А. Саскевич (гл. ред.) [и др.]. – Горки, 2015. – С. 230–235. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chernobyl.gov.by/>. 7. Евсеев Е. Решение социально-экономических проблем загрязненных радионуклидами территорий путем реализации специальных инновационных проектов / Е. Евсеев // 30 лет после чернобыльской катастрофы. Роль Союзного государства в преодолении ее последствий: материалы научно-практической конференции / Белорусская государственная сельскохозяйственная академия; редкол.: П. А. Саскевич (гл. ред.) [и др.]. – Горки, 2015. – С. 290–294. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chernobyl.gov.by/>. 8. Зуева А. Опыт Республики Беларусь в преодолении последствий аварии на ЧАЭС / А. Зуева // 30 лет после чернобыльской катастрофы. Роль Союзного государства в преодолении ее последствий: материалы научно-практической конференции / Белорусская государственная сельскохозяйственная академия; редкол.: П. А. Саскевич (гл. ред.) [и др.]. – Горки, 2015. – С. 295–298. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chernobyl.gov.by/>. 9. Семененя И. Перспективы совместной деятельности Беларуси и России в области преодоления последствий чернобыльской катастрофы на 2017–2020 годы / И. Семененя // 30 лет после чернобыльской катастрофы. Роль Союзного государства в преодолении ее последствий: материалы научно-практической конференции / Белорусская государственная сельскохозяйственная академия; редкол.: П. А. Саскевич (гл. ред.) [и др.]. – Горки, 2015. – С. 341–348. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chernobyl.gov.by/>. 10. Солошенко Н. Чернобыльська проблема в міжнародному вимірі / Н. Солошенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/2497/>. 11. Четверть века после чернобыльской катастрофы: итоги и перспективы преодоления. Национальный доклад Республики

- Беларусь. Минск: Департамент по ликвидации последствий катастрофы на Чернобыльской АЭС Министерства по чрезвычайным ситуациям Республики Беларусь. 2011. – 90 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.chernobyl.gov.by/>. 12. *Двадцать* пять лет Чернобыльской катастрофы. Безопасность будущего. – К., 2011. – 368 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.chernobyl.gov.by/>. 13. *Беларусь* Чернобыль: 27 лет спустя. – Минск, 2013. – 103 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.chernobyl.gov.by/>. 14. *30 лет* после чернобыльской катастрофы. Роль Союзного государства в преодолении ее последствий: материалы научно-практической конференции / Белорусская государственная сельскохозяйственная академия; редкол.: П. А. Саскевич (гл. ред.) [и др.]. – Горки, 2015. – 368 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.chernobyl.gov.by/>. 15. *Экономические* последствия чернобыльской аварии для Беларуси [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://xn--j1aidcn.org/%D1%8D%>. 16. *Национальный* архив Республики Беларусь (далее – НАРБ), ф. 507 (Департамент по ликвидации последствий катастрофы на ЧАЭС при Министерстве по чрезвычайным ситуациям (МЧС) Республики Беларусь), оп. 4, спр. 61. Комитет по проблемам последствий катастрофы на Чернобыльской АЭС при Совете Министров Республики Беларусь. Национальный доклад Госкомчернобыля “Чернобыльская катастрофа, ее последствия на территории Республики Беларусь”. – 25 арк. 17. *Концепция* Государственной программы по преодолению последствий катастрофы на Чернобыльской АЭС на 2011–2015 годы и на период до 2020 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: file:///C:/Users/User/Downloads/concept_govprogram2011-15.pdf. 18. *НАРБ*, ф. 507 (Департамент по ликвидации последствий катастрофы на ЧАЭС при Министерстве по чрезвычайным ситуациям (МЧС) Республики Беларусь), оп. 4, спр. 61. Национальный доклад МЧС и Академии наук Беларуси “Последствия Чернобыльской катастрофы в Республике Беларусь”. – 50 арк. 19. *Последствия* чернобыльской катастрофы для Беларуси [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://chernobyl.gov.by/index.php?option=com_content&view=article&id=105&Itemid=54. 20. *Емельяненко А.* Чернобыль до востребования / А. Емельяненко [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rg.ru/2016/04/25/tridcat-let-nazad-proizoshla-avariia-na-chernobylskoj-aes.html>. 21. Президент Беларуси А. Лукашенко: белорусский народ проявил истинный героизм, преодолевая последствия чернобыльской катастрофы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cis.minsk.by/news.php?id=6250>. 22. *История* Департамента [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.chernobyl.gov.by/index.php?option=com_content&view=article&id=13&Itemid=15. 23. *Закон* Республики Беларусь от 22 февраля 1991 г. №634-ХІІ “О социальной защите граждан, пострадавших от катастрофы на Чернобыльской АЭС” [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby/zakon/text37/index.htm/>. 24. *Закон* Республики Беларусь от 12.11.1991 N 1227-ХІІ “О правовом режиме территорий, подвергшихся радиоактивному загрязнению в результате катастрофы на Чернобыльской АЭС” [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravovy.info/docum09/part36/akt36161.htm/>. 25. *Закон* Республики Беларусь от 6 января 2009 года №9-3 “О социальной защите граждан, пострадавших от катастрофы на Чернобыльской АЭС, других радиационных аварий” [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=25929. 26. *Закон* Республики Беларусь от 26 мая 2012 г. № 385-3 “О правовом режиме территорий, подвергшихся радиоактивному загрязнению в результате катастрофы на Чернобыльской АЭС” [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.bragin.gomel-region.by/uploads/files/zakon.doc. 27. *Чернобыль* 30 лет спустя. От преодоления последствий аварии к динамичному развитию пострадавших регионов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.syr-ray.by/ideolograb/ideolog/30let_chernobyl.pdf. 28. *Программы* по преодолению последствий чернобыльской катастрофы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.chernobyl.gov.by/index.php?option=com_content&view=article&id=34&Itemid=18. 29. *Институт* радиологии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rir.by/onas.html>. 30. *Подведомственные* организации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.chernobyl.gov.by/index.php?option=com_content&view=article&id=17&Itemid=16. 31. *От преодоления* последствий аварии на Чернобыльской АЭС к динамичному развитию пострадавших районов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.google.com.ua/search?q>. 32. *Чернобыль* 30 лет спустя. От преодоления последствий аварии к динамичному развитию пострадавших районов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kvd.by/novosti/314-chernobyl-30-let-spustya-ot-preodoleniya-posledstvij-avarii-k-dinamichnomu-razvitiyu-postradavshikh-rajonov>. 33. *Другой* опыт. Как борются с последствиями аварии на ЧАЭС в Белоруссии РИА Новости Украина [Электронный ресурс]. – Режим

доступу:<http://rian.com.ua/interview/20160427/1009114403.html>. 34. *Авария на ЧАЭС: как использовать опыт Беларуси по преодолению последствий – обсудили Президент и заместитель Генсекретаря ООН* [Электронный ресурс]. – Режим доступа:<http://www.ctv.by/avariya-na-chaes-kak-ispolzovat-opyt-belarusi-po-preodoleniyu-posledstviy-obsudili-prezident-i>. 35. *Полесский государственный радиационно-экологический заповедник* [Электронный ресурс]. – Режим доступа:<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F>. 36. *Указ президента Республики Беларусь 21 января 2013 г. № 41 “О Полесском государственном радиационно-экологическом заповеднике”* [Электронный ресурс]. – Режим доступа:<http://www.chernobyl.gov.by/>. 37. *Нестеренко В.* Опасный уровень накопления радионуклидов цезия-137 в организме детей Чернобыльской зоны Беларуси и необходимость их радиационной защиты / В. Нестеренко [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://komchem.org.by/ru/pub/parl9/9/14.htm>.

Оксана Валион

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ АВАРИИ НА ЧЕРНОБЫЛЬСКОЙ АЭС И ИХ ПРЕОДОЛЕНИЕ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

В статье проанализированы белорусский опыт преодоления последствий чернобыльской катастрофы. Особое внимание обращено на социальные и экономические потери от аварии на ЧАЭС и меры, направленные на реабилитацию и возрождение загрязненных территорий.

Ключевые слова: Республика Беларусь, чернобыльская катастрофа, социально-экономические последствия аварии, государственные программы, защитные меры.

Oksana Valion

SOCIO-ECONOMIC CONSEQUENCES OF THE CHERNOBYL ACCIDENT AND POVERTY IN BELARUS

The article analyzes the Belarusian experience regarding overcoming the consequences of the Chernobyl disaster. Particular attention is paid to social and economic losses of the accident and measures aimed at the rehabilitation and recovery of contaminated areas.

Key words: Republic of Belarus, Chernobyl disaster, social and economic consequences of the accident, state programs Safeguards.